

УДК 316.6

Капленко Галина Вікторівна

*доктор економічних наук, професор,
завідувачка кафедри економіки та публічного управління
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Kaplenko Halyna

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Head of the Department of Economics and Public Administration
Ivan Franko National University of Lviv*

ORCID: 0000-0003-1651-7904

Табачук Андрій Ярославович

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та публічного управління
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Tabachuk Andrii

*Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor of the Department of Economics and Public Administration
Ivan Franko National University of Lviv*

ORCID: 0000-0003-0120-2336

Базарко Іван Михайлович

*кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри економіки та публічного управління
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Bazarko Ivan

*Candidate of Sciences in Public Administration,
Associate Professor of the Department of Economics and Public Administration
Ivan Franko National University of Lviv*

ORCID: 0009-0001-3080-8356

DOI: 10.25313/2617-572X-2024-5-9946

КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА НА РІВНІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

CONCEPTUAL ASPECTS OF SOCIAL PARTNERSHIP AT THE LEVEL OF THE TERRITORIAL COMMUNITY

Анотація. Вступ. Соціальне партнерство як інтеграційний механізм сприяє ефективному вирішенню місцевих проблем через взаємодію між владою, бізнесом та громадянським суспільством.

Особливо важливим цей аспект стає в контексті реформи децентралізації, яка передбачає передачу значної частини повноважень та ресурсів від центральної влади до місцевих органів самоврядування.

На практиці соціальне партнерство допомагає долати бар'єри у комунікації між різними соціальними групами, залучати додаткові ресурси, підвищувати рівень соціальної згуртованості та довіри. Це особливо актуально для України, яка стикається з численними викликами, такими як економічні труднощі, міграційні процеси, соціальна нерівність та необхідність забезпечення сталого розвитку територій.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є нормативно-правові акти України, монографії і статті вітчизняних та зарубіжних науковців, котрі охоплюють різні аспекти соціального партнерства на рівні територіальної громади.

У процесі здійснення дослідження використано методи аналізу, синтезу та порівняння.

Мета статті – проаналізувати концептуальні аспекти соціального партнерства на рівні територіальної громади.

Завдання статті: виявити основні механізми і практики взаємодії між владою, бізнесом та громадськими організаціями; визначити напрямки для вдосконалення та підвищення ефективності соціального партнерства в умовах децентралізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження концептуальних засад соціального партнерства зробила значна кількість сучасних вітчизняних і зарубіжних науковців, серед яких доцільно виділити як: Мещан І.В [1], Мельничук М.А [3], Савранська Г. М. [4], Трунова Г. А. [10], Арсентьева О. С. [11], Амелічева Л.П [14], Сорочишин М. В. [15], Коляда М. [16], Яцишин В. В. [18], Бурак В. Я. [19], Колот А. М. [20], Гришина Ю. М. [21], Петроє О. [23], Waddock S. A. [2].

Результати. З'ясовано, що категорія «соціальне партнерство» має різні трактування. Зокрема ця категорія відображає специфічний тип соціальної взаємодії між різними соціальними групами, спільнотами та владними структурами, міжсекторну взаємодію трьох секторів суспільства: держави, бізнесу й громадянського суспільства.

Доведено, що необхідною передумовою забезпечення сталого економічного розвитку держави, утвердження в суспільстві соціальної злагоди, громадянського миру і демократії є вдосконалення соціально-трудових відносин на всіх рівнях управління, запровадження нових підходів до підвищення дієвості соціального партнерства, розвитку співробітництва та взаємодії представницьких органів сторін соціально-трудових відносин.

Акцентовано увагу на тому, що соціальне партнерство і соціальний діалог є самостійними явищами. При цьому соціальне партнерство є значно ширшим поняттям, яке поряд із соціальним діалогом охоплює інші види спільної діяльності органів держави чи органів місцевого самоврядування, представників громадянського суспільства та бізнесу.

Перспективи подальших досліджень. Подальші дослідження у сфері соціального партнерства на рівні територіальних громад мають важливе значення для вдосконалення механізмів взаємодії між владою, бізнесом та громадськими організаціями. Вони можуть охоплювати такі напрямки: дослідження результатів впровадження конкретних моделей соціального партнерства в різних територіальних громадах; вивчення впливу соціального партнерства на залучення інвестицій та розвиток малого та середнього бізнесу; вивчення можливостей використання цифрових платформ для покращення комунікації та координації між учасниками соціального партнерства.

Ключові слова: соціальна партнерство, соціальний діалог, територіальна громада, бізнес, суспільство.

Summary. Introduction. Social partnership as an integration mechanism contributes to the effective solution of local problems through interaction between the authorities, business and civil society.

This aspect becomes especially important in the context of the decentralization reform, which involves the transfer of a significant part of powers and resources from the central government to local self-government bodies.

In practice, social partnership helps overcome communication barriers between different social groups, attract additional resources, and increase the level of social cohesion and trust. This is especially relevant for Ukraine, which faces numerous challenges, such as economic difficulties, migration processes, social inequality and the need to ensure sustainable territorial development.

Materials and methods. The research materials are normative and legal acts of Ukraine, monographs and articles of domestic and foreign scientists, which cover various aspects of social partnership at the level of the territorial community.

The methods of analysis, synthesis and comparison were used in the process of research.

The purpose of the article is to analyze the conceptual aspects of social partnership at the level of the territorial community.

The task of the article: to identify the main mechanisms and practices of interaction between the government, business and public organizations; determine directions for improving and increasing the efficiency of social partnership in conditions of decentralization.

Analysis of recent research and publications. A significant contribution to the study of the conceptual foundations of social partnership was made by a significant number of modern domestic and foreign scientists, among whom it is appropriate to single out the following: I. V. Meshchan [1], M. A. Melnychuk [3], G. M. Savranska. [4], Trunova G. A. [10], Arsentieva O. S. [11], Amelicheva L. P. [14], Sorochyshyn M. V. [15], Kolyada M. [16], Yatsyshyn V. V. [18], Burak V.Ya. [19], Kolot A. M. [20], Hryshina Yu.M. [21], Petroye O. [23], Waddock S. A. [2].

The results. It was found that the category «social partnership» has different interpretations. In particular, this category reflects a specific type of social interaction between different social groups, communities and power structures, intersectoral interaction of three sectors of society: the state, business and civil society.

It has been proven that a necessary prerequisite for ensuring the sustainable economic development of the state, the establishment of social harmony, civil peace and democracy in society is the improvement of social and labor relations at all levels of management, the introduction of new approaches to increasing the effectiveness of social partnership, the development of cooperation and interaction of representative bodies of the social labor relations.

Emphasis is placed on the fact that social partnership and social dialogue are independent phenomena. At the same time, social partnership is a much broader concept, which, along with social dialogue, covers other types of joint activities of state bodies or local self-government bodies, representatives of civil society, and business.

Prospects for further research. Further research in the field of social partnership at the level of territorial communities is important for improving the mechanisms of interaction between the authorities, business and public organizations. They can cover the following directions: research on the results of the implementation of specific models of social partnership in different terri-

torial communities; study of the impact of social partnership on investment attraction and development of small and medium-sized businesses; studying the possibilities of using digital platforms to improve communication and coordination between the participants of the social partnership.

Key words: social partnership, social dialogue, territorial community, business, society.

Постановка проблеми. Соціальне партнерство як інтеграційний механізм сприяє ефективному вирішенню місцевих проблем через взаємодію між владою, бізнесом та громадянським суспільством.

Особливо важливим цей аспект стає в контексті реформи децентралізації, яка передбачає передачу значної частини повноважень та ресурсів від центральної влади до місцевих органів самоврядування.

На практиці соціальне партнерство допомагає долати бар'єри у комунікації між різними соціальними групами, залучати додаткові ресурси, підвищувати рівень соціальної згуртованості та довіри. Це особливо актуально для України, яка стикається з численними викликами, такими як економічні труднощі, міграційні процеси, соціальна нерівність та необхідність забезпечення сталого розвитку територій.

Мета статті — проаналізувати концептуальні аспекти соціального партнерства на рівні територіальної громади.

Завдання статті: виявити основні механізми і практики взаємодії між владою, бізнесом та громадськими організаціями; визначити напрямки для вдосконалення та підвищення ефективності соціального партнерства в умовах децентралізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження концептуальних засад соціального партнерства зробила значна кількість сучасних вітчизняних і зарубіжних науковців, серед яких доцільно виділити як: Мещан І.В. [1], Мельничук М.А. [3], Савранська Г.М. [4], Трунова Г.А. [10], Арсентьева О.С. [11], Амелічева Л.П. [14], Сорочишин М.В. [15], Коляда М. [16], Яцишин В.В. [18], Бурак В.Я. [19], Колот А.М. [20], Гришина Ю.М. [21], Петрос О. [23], Waddock S.A. [2].

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є нормативно-правові акти України, монографії і статті вітчизняних та зарубіжних науковців, котрі охоплюють різні аспекти соціального партнерства на рівні територіальної громади.

У процесі здійснення дослідження використано методи аналізу, синтезу та порівняння.

Виклад основного матеріалу. Категорія «соціальне партнерство» має різні трактування. Так, є погляд, за яким ця категорія відображає «<...> специфічний тип соціальної взаємодії між різними соціальними групами, спільнотами та владними структурами, міжсекторну взаємодію трьох секторів суспільства: держави, бізнесу й громадянського суспільства (міжсекторна модель)» [1, с. 11]. Близьке розуміння знаходимо в праці [2],

де читаємо: «Соціальне партнерство (або державно-приватне партнерство) стає дедалі популярнішою формою спільної діяльності, у якій організації з багатьох секторів взаємодіють для досягнення спільних цілей. <...> Соціальне партнерство можна визначити як добровільні спільні зусилля акторів з організацій двох чи більше економічних секторів на форумі, на якому вони спільно намагаються вирішити проблему або питання, що викликає взаємне занепокоєння і певним чином ототожнюється з пунктом порядку денного публічної політики» [2, с. 48–482]. Трактують соціальне партнерство і як реально сформовану систему відносин між класами, соціальними групами й верствами, у якій пріоритет належить загальнонаціональній згоді, недопущенню того, щоб різні соціальні групи суспільства виснажували себе у взаємній боротьбі [3, с. 17]. Також характеризують його як форму соціальної взаємодії багатьох державних інститутів і суспільних груп громадянського співтовариства, яка дає їм змогу вільно виражати свої інтереси і знаходити цивілізовані способи їх гармонізації і реалізації [4] або як процес формування соціальної держави, досягнення суспільного діалогу, злагоди, передумова та механізм досягнення соціальної солідарності в суспільстві [3, с. 17].

Усі наведені трактування є прикладами широкого підходу до його розуміння. Можна навести й інші приклади цього підходу. Приміром, за А.І. Кормичем, «соціальне партнерство виступає як форма реалізації соціальної відповідальності держави і суспільства в особі усіх інститутів, потребуючи, з одного боку, створення відповідного правового поля, а з іншого, формування такої моделі суспільної свідомості та суспільної культури, які б уособлювали готовність всіх суб'єктів до конструктивної співпраці і взаємодії, до компромісів і діалогу заради вирішення пріоритетних для суспільства завдань» [5, с. 52]. Проте в Законі України № 2436-III від 24 травня 2001 року «Про організації роботодавців» було закріплено вузький підхід до розуміння соціального партнерства. У ст. 1 цього закону було зазначено: «<...> соціальне партнерство — система колективних відносин між найманими працівниками, роботодавцями, виконавчою владою, які виступають сторонами соціального партнерства у ході реалізації їх соціально-економічних прав та інтересів; сторони соціального партнерства — професійні спілки та їх об'єднання, інші організації найманих працівників, утворені ними відповідно до чинного законодавства; роботодавці, їх організації та об'єднання;

держава в особі виконавчих органів влади і органів місцевого самоврядування <...>» [6].

Утім, не можна не сказати про те, що в нашій країні на офіційному рівні мало місце й додержування широкого підходу до розуміння соціального партнерства. У схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2007 р. № 1035-р Концепції сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства читаємо: «Взаємодія органів виконавчої влади з інститутами громадянського суспільства організовується на основі таких принципів: соціальне партнерство — налагодження конструктивної взаємодії органів виконавчої влади, зазначених інститутів і суб'єктів господарювання для вирішення питань державного управління і суспільного життя <...>» [7].

Такий самий підхід до трактування соціального партнерства наявний у Стратегії державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні, затвердженій Указом Президента України від 24 березня 2012 року № 212/2012. У ній зазначено, що «державна політика сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні має бути спрямована на використання можливостей громадянського суспільства, зокрема, щодо забезпечення неконфліктних відносин в етнонаціональній, культурній та конфесійній сферах, соціального міжсекторального партнерства між владою, бізнесом та інститутами громадянського суспільства, створення умов для безпосереднього залучення до підготовки управлінських рішень заінтересованих суспільних груп, що сприятиме забезпеченню в державі суспільної злагоди, соціального миру, сталого розвитку та стабільності» [8].

Привертає увагу й такий факт. У схвалених Указом Президента України від 24 травня 2000 року № 717/2000 Основних напрямках соціальної політики на період до 2004 року наявне одночасне додержування як широкого, так і вузького тлумачення соціального партнерства. Проявом першого з них є те, що в цьому документі до кола пріоритетних напрямів у сфері формування державної політики стосовно сім'ї, жінок, дітей і молоді зараховано «здійснення соціального партнерства сім'ї та держави на основі розподілу відповідальності між батьками, дітьми, іншими членами сім'ї і державними органами, сприяння захисту сім'ї від злиднів та обмежень, пов'язаних з вимушеною міграцією, надзвичайними ситуаціями техногенного і природного характеру» [9]. Натомість про додержування вузького тлумачення свідчать такі положення Основних напрямків соціальної політики на період до 2004 року:

Необхідною передумовою забезпечення сталого економічного розвитку держави, утвердження в суспільстві соціальної злагоди, громадянського миру і демократії є вдосконалення соціально-трудових

відносин на всіх рівнях управління, запровадження нових підходів до підвищення дієвості соціального партнерства, розвитку співробітництва та взаємодії представницьких органів сторін соціально-трудових відносин.

Для досягнення цієї мети необхідно здійснити заходи щодо:

- удосконалення нормативно-правової бази у сфері соціально-трудових відносин та соціального партнерства;
- підвищення ролі держави як гаранта соціального партнерства та створення сприятливих умов для його розвитку <...>» [9].

Попри появу наведених вище офіційних тлумачень соціального партнерства інтерес до інтерпретації цієї категорії не згас. Завдяки цьому з'явилася низка її доктринальних тлумачень. Так, у кандидатській дисертації Г. А. Трункової соціальне партнерство визначено як систему врегульованих нормами права відносин, зв'язків між найманими працівниками в особі їх представників (професійних спілок та інших уповноважених представників трудового колективу), з одного боку, та роботодавцями (організаціями роботодавців чи їх об'єднаннями) — з другого, а також державою в особі органів державної виконавчої влади та/або органами місцевого самоврядування як партнерів у процесі реалізації соціально-економічних прав та інтересів сторін соціального партнерства [10].

На відміну від Г. А. Трункової О. С. Арсент'єва виявила прихильність до широкого трактування соціального партнерства. У її кандидатській дисертації стверджується: «Поняття «соціальне партнерство» не має однозначного трактування, що зумовлено різноманітністю сфер його застосування. Як складне, поліструктурне соціально-юридичне утворення, воно має розглядатися у декількох вимірах, як-от: соціальне явище, організаційний принцип, тип мислення, напрямок політики держави, метод вирішення соціальних проблем, механізм узгодження контринтересів, юридичні відносини, багатокомпонентна різнорівнева система» [11]. Водночас у О. С. Арсент'євої є трактування соціального партнерства як головного засобу узгодження інтересів працівників і роботодавців [11].

У 2012 році наведене раніше вузьке офіційне трактування соціального партнерства втратило чинність, оскільки законодавець скасував Закон України № 2436-III від 24 травня 2001 року «Про організації роботодавців». В ухваленому 22 червня 2012 року Законі України № 5026-VI «Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності» термін «соціальне партнерство» взагалі відсутній. Натомість у ньому фігурує термін «соціальний діалог», який в ухваленому 23 грудня 2010 року Законі України № 2862-VI «Про соціальний діалог в Україні» тлумачиться в такий спосіб: «Соціальний діалог — процес визначення

та зближення позицій, досягнення спільних домовленостей та прийняття узгоджених рішень сторонами соціального діалогу, які представляють інтереси працівників, роботодавців та органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування, з питань формування та реалізації державної соціальної та економічної політики, регулювання трудових, соціальних, економічних відносин» [12].

Згідно зі ст. 4 Закону України № 2862-VI від 23 грудня 2010 року «Про соціальний діалог в Україні» соціальний діалог на національному, галузевому, територіальному рівні здійснюється на тристоронній або двосторонній основі, а на локальному рівні (на підприємстві, в установі, організації, а також з фізичною особою, яка використовує найману працю) — на двосторонній основі (рис. 1).

У літературі немає єдності поглядів щодо співвідношення понять «соціальний діалог» та «соціальне партнерство».. На думку Л.П. Амелічевої, «оскільки в національному законодавстві вже понад десять років застосовується термін «соціальний діалог», то в науці також бажано дотримуватися єдиної термінології, навіть якщо з погляду деяких учених термін «соціальне партнерство» є більш прийнятним» [14, с. 134]. За М.В. Сорочишином, «якщо розглядати поняття «соціальне партнерство»

і «соціальний діалог» як систему колективних відносин між працівниками, роботодавцями, державою і органами місцевого самоврядування у сфері праці, то дані поняття доцільно визнати тотожними» [15, с. 9]. Він посилається на таке: «<...> у національній юридичній практиці термін «соціальне партнерство» замінено терміном «соціальний діалог» Указом Президента України «Про розвиток соціального діалогу в Україні» від 29 грудня 2005 року. Законодавець також зайняв чітку позицію, використовуючи термін «соціальний діалог» у Законі від 23 грудня 2010 року» [15, с. 9].

Із позицією М.В. Сорочишина перегукуються такі міркування М.Коляди: «<...> немає методологічної помилки, коли представники різних наукових шкіл застосовують терміни «соціальний діалог» і «соціальне партнерство» як синоніми, посилаючись на відсутність однозначного їх визначення. Автор додержується позиції з приводу тотожності цих двох понять, обґрунтовуючи це так. Законодавець фактично закріпив легальне використання цих двох понятійних категорій. Так, Указом Президента України «Про Національну раду соціального партнерства» від 27 квітня 1993 р. було затверджено Положення про раду соціального партнерства, згідно з яким Національна рада

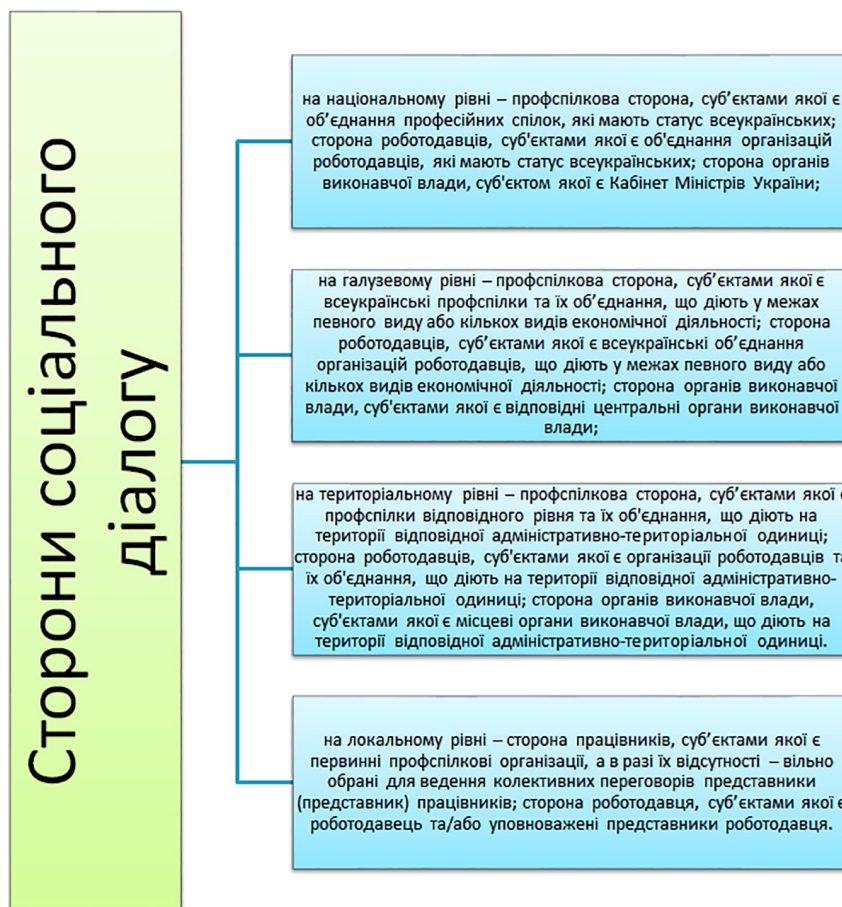

Рис. 1. Сторони соціального діалогу

Джерело: сформовано автором на основі [13]

соціального партнерства була постійно діючим консультативно-дорадчим органом при Президенті України, який утворювався з представників Кабінету Міністрів України, об'єднань підприємств професійних спілок для узгодженого вирішення питань, що виникають у соціально-трудовій сфері. Вказаний Указ утратив чинність на підставі Указу «Про розвиток соціального діалогу в Україні» від 29 грудня 2005 р., де почала вживатися правова категорія «соціальний діалог», а також розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо розвитку соціального діалогу в Україні» від 1 серпня 2006 р. Також було прийнято Закон України «Про соціальний діалог в Україні» від 23.12.2010. Так, на нашу думку, сталася заміна поняття «соціальне партнерство» на «соціальний діалог», саме як синонімів» [16, с. 293–294].

Як синонімічні трактує обидва поняття Н. Гетьманцева, в якій, зокрема, читаємо: «На сьогодні формально сформовано інститут соціального партнерства, що перетворився в суспільно-узаконований соціальний інститут діалогу роботодавців і працівників <...>» [17, с. 82]. Тотожними вважає їх і В. В. Яцишин [18, с. 19].

Проте є фахівці, які вважають, що соціальне партнерство є ширшим поняттям, ніж соціальний діалог. Так, В. Я. Бурак стверджує, що під соціальним партнерством необхідно розуміти правовий механізм регулювання колективних відносин, який реалізується шляхом взаємодії органів державної влади, місцевого самоврядування

з об'єднаннями роботодавців чи роботодавцем і профспілками з метою здійснення узгодженої соціально-економічної політики в галузі трудових відносин, тоді як соціальний діалог є засобом досягнення компромісу в регулюванні трудових чи інших соціально-економічних відносин та одним із етапів іншого соціального явища — соціального партнерства [19, с. 371–372]. Він вказує на різницю між переліками форм соціального діалогу та соціального партнерства. Нагадаємо, що згідно зі ст. 8 Закону України № 2862-VI від 23 грудня 2010 року «Про соціальний діалог в Україні» є такі форми здійснення соціального діалогу: обмін інформацією, консультації, узгоджувальні процедури, колективні переговори з укладення колективних договорів і угод (рис. 2).

Натомість формами соціального партнерства, за В. Я. Бураком, є: обмін інформацією, проведення консультацій, колективні переговори як з метою укладення колективних договорів та угод, так і без мети їх укладення, укладення колективних договорів та угод, примирні процедури при вирішенні колективних трудових спорів, різні форми участі працівників в управлінні підприємством [19, с. 372]. До речі, ще ширше коло форм соціального партнерства між сторонами соціально-трудових відносин, їхніми суб'єктами та органами окреслив А. М. Колот. Воно включає: спільні консультації; колективні переговори та укладення договорів і угод; погодження на вищому (національному) рівні політики доходів і соціально-економічної політики в цілому, включаючи основні критерії та

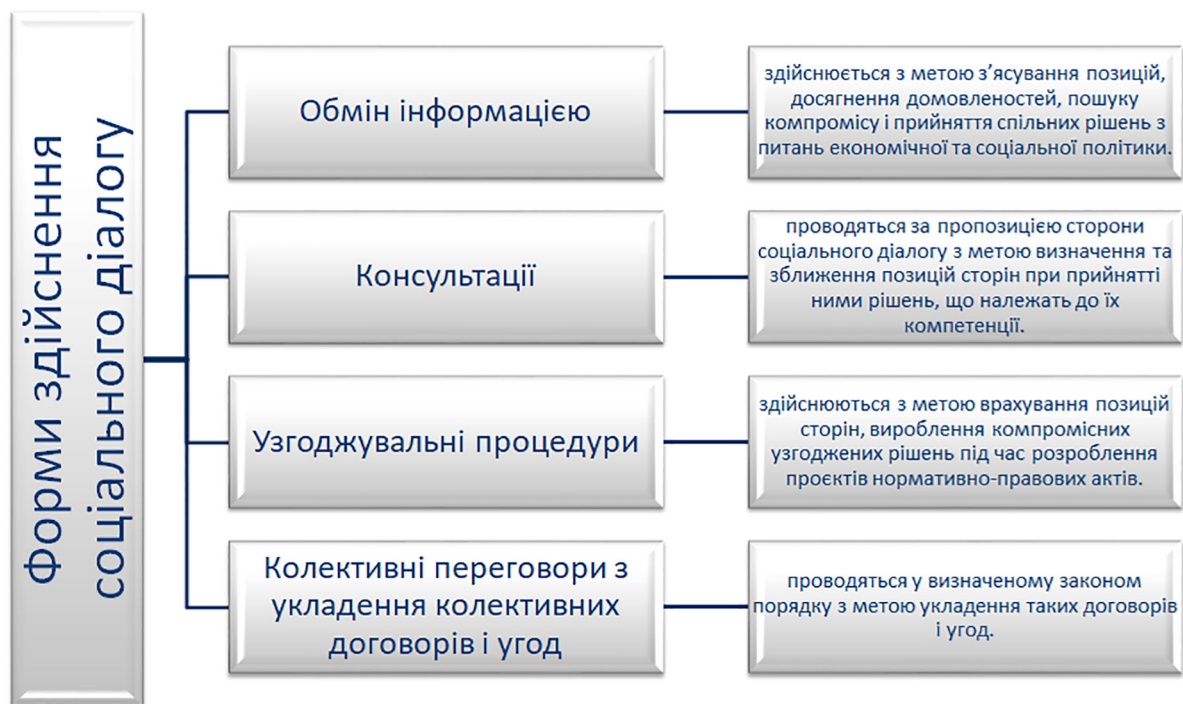

Рис. 2. Форми здійснення соціального діалогу
Джерело: сформовано автором на основі [13]

показники соціальної справедливості, заходи щодо захисту національного ринку праці в умовах глобалізації економіки; спільне розв'язання колективних трудових спорів (конфліктів), запобігання їм, організацію примирних та арбітражних процедур; участь найманих працівників в управлінні виробництвом; участь представників сторін у роботі органів соціального партнерства; спільне управління представниками сторін фондами соціального страхування; участь найманих працівників у розподілі прибутку, доходів на умовах, визначених колективним договором; розгляд претензій та розбіжностей, що виникають між сторонами соціального партнерства відповідного рівня, і залагодження конфліктів через компроміси, співробітництво, узгодження позицій; обмін необхідною інформацією; контроль за виконанням спільних домовленостей [20, с. 146]. Отож, В.Я. Бурак має рацію, коли зазначає, що «соціальний діалог значно звужує кількість форм взаємодії суб'єктів колективних трудових правовідносин» [19, с. 372].

За Ю.М. Гришиною, прийняття Закону України «Про соціальний діалог в Україні» не тільки не вирішило, але й поглибило проблеми правового регулювання соціального-партнерських відносин [21, с. 30]. Вона стверджує: «На наш погляд,

«соціальний діалог» не може підмінити поняття «соціальне партнерство». При цьому кожний з указаних термінів слід застосовувати для позначення розбіжних понять. Соціальний діалог — для позначення процесу врегулювання розбіжностей суб'єктів трудового права у формі колективних переговорів, консультацій, обміну інформацією, узгоджувальних процедур (саме такі форми визначено в чинному Законі «Про соціальний діалог в Україні»), якими, в свою чергу, не обмежуються форми соціального партнерства, як певних відносин. Правові межі соціального партнерства — це комплекс юридичних норм, які регулюють: статус і права профспілок та організацій роботодавців, їх співробітництво на підприємствах і за їх межами; колективні договори, особливо в тій частині, у якій вони сприяють пом'якшенню трудових конфліктів; вирішення колективних трудових спорів, у першу чергу, шляхом переговорів і досягнення взаємоприйнятних компромісів на основі двостороннього й трьохстороннього співробітництва» [21, с. 30]. Близький погляд висловили О.С. Арсентьєва та С.Ю. Соболев, за якими «в національному законодавстві відбулася хибна підміна понять: соціальне партнерство є метою врегулювання соціально-трудових відносин, а соціальний діалог є

Рис. 3. Основні інструменти реалізації соціального партнерства
Джерело: сформовано автором на основі [25]

лише елементом системи соціального партнерства» [22, с. 29–30]. Отже, ідеться про те, що соціальний діалог і соціальне партнерство співвідносяться як процес і мета.

На те, що соціальне партнерство і соціальний діалог є самостійними явищами, указує й О. Петроє. Вона зазначає: «Якщо соціальне партнерство передбачає спільність інтересів між взаємодіючими сторонами, то, на відміну від цього, концепція соціального діалогу ґрунтується на розумінні того, що сторони усвідомлюють і визнають суперечність своїх інтересів, але намагаються узгодити їх» [23, с. 241]. Водночас нею стверджується: «Попри існуючі критеріальні ознаки, які дають змогу розмежувати поняття «соціальне партнерство» і «соціальний діалог», цілком очевидним є той факт, що ці явища нерозривно пов'язані між собою та взаємообумовлені. Так, соціальний діалог поряд із низкою інших функціональних цілей переслідує мету досягнення соціального консенсусу/компромісу між заінтересованими сторонами в суспільстві, однією із форм соціального діалогу є колективні переговори, які можуть привести до укладання колективних договорів. У цьому разі соціальний діалог, заснований на договорах, виявляється у формі соціального партнерства. Загальновизнаним є також той факт, що соціальне партнерство неможливе без узгодження цілей, спільного планування і прийняття рішень — тобто без соціального діалогу» [23, с. 241]. Ці положення варто доповнити посиланням на таку думку: хоча соціальне партнерство неможливе без планомірно проведеного соціального діалогу, існування останнього ще не означає реальності виникнення соціального партнерства, а тому не слід ототожнювати ці категорії [24, с. 13].

У даному контексті доцільно виокремити основні інструменти реалізації соціального партнерства (рис. 3).

Усі ці інструменти можуть використовуватися і на рівні територіальної громади. Перші

дванадцять призначені для реалізації соціального партнерства як у сфері соціально-трудових відносин, так і поза неї. Тому їх можна визначити як універсальні інструменти.

Вважаємо, що досвід нашої країни та світовий досвід переконливо доводять, що багато соціально-економічних проблем, включаючи соціальний захист та обслуговування населення, можна швидше та ефективніше вирішувати, якщо соціальні партнери не перебуватимуть у конфронтації, а співпрацюватимуть, об'єднуючи свої зусилля.

Роль соціального партнерства у вдосконаленні системи надання соціальних послуг на рівні громади пояснюється тим, що соціальна взаємодія та партнерство є ефективними інструментами розвитку територіальних громад і відображають динаміку організованості груп населення, які допомагають представникам своєї громади.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Соціальне партнерство на рівні територіальних громад є ключовим елементом сталого розвитку, спрямованим на забезпечення ефективної взаємодії між владою, бізнесом та громадськими організаціями. Дослідження концептуальних аспектів соціального партнерства дозволило виявити його значимість у формуванні гармонійного суспільства та розвитку місцевої економіки.

Подальші дослідження у сфері соціального партнерства на рівні територіальних громад мають важливе значення для вдосконалення механізмів взаємодії між владою, бізнесом та громадськими організаціями. Вони можуть охоплювати такі напрямки: дослідження результатів впровадження конкретних моделей соціального партнерства в різних територіальних громадах; вивчення впливу соціального партнерства на залучення інвестицій та розвиток малого та середнього бізнесу; вивчення можливостей використання цифрових платформ для покращення комунікації та координації між учасниками соціального партнерства.

Література

1. Мещан І.В. Соціальне партнерство в управлінні соціальним обслуговуванням населення в Україні: регіональний контекст: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соціол. наук: спец. 22.00.04 «Спеціальні та галузеві соціології». Запоріжжя, 2016. 20, [1] с. URL: http://virtuni.education.zp.ua/info_cpu/sites/default/files/aref_Meshyan.pdf (дата звернення: 27.03.2024).
2. Waddock S. A Typology of Social Partnership Organizations. *Administration & Society*. 1991. № 22 (4). P. 480–515. URL: https://www.researchgate.net/publication/249624196_A_Typology_of_Social_Partnership_Organizations (дата звернення: 27.03.2024).
3. Мельничук М.А. Правові основи соціального партнерства міліції в умовах трансформації громадянського суспільства в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2015. 195 с. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/items/e983f3fe-d2d1-4f49-a3e4-fe72dcddd975> (дата звернення: 27.03.2024).
4. Савранська Г.М. Розвиток національної моделі соціального партнерства у контексті забезпечення соціальної безпеки України. *Державне управління: теорія та практика*. 2013. № 2. С. 140–150. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2013_2_18 (дата звернення: 27.03.2024).

5. Кормич А.І. Соціальне партнерство як форма реалізації соціальної відповідальності. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2008. Вип. 3, ч. 1. С. 52–54. URL: <https://www.socosvita.kiev.ua/publishing/bulletin/issues-list> (дата звернення: 27.03.2024).
6. Про організації роботодавців : Закон України № 2436-III від 24 трав. 2001 р. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/228294__514300 (дата звернення: 27.03.2024).
7. Про схвалення Концепції сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 листоп. 2007 р. N 1035-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1035-2007-р> (дата звернення: 27.03.2024).
8. Про Стратегію державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та першочергові заходи щодо її реалізації : Указ Президента України від 24 берез. 2012 р. № 212/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/212/2012> (дата звернення: 27.03.2024).
9. Про основні напрями соціальної політики на період до 2004 року : Указ Президента України від 24 трав. 2000 р. № 717/2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/717/2000> (дата звернення: 27.03.2024.).
10. Трунова Г.А. Правове регулювання соціального партнерства в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.05 «Трудове право; право соціального забезпечення». Харків, 2008. URL: <https://mydisser.com/en/avtoref/view/16558.html> (дата звернення: 27.03.2024).
11. Арсентьєва О.С. Правове регулювання соціального партнерства на етапі реформування трудового права України: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.05 «Трудове право; право соціального забезпечення». Луганськ, 2010. URL: <https://mydisser.com/ru/catalog/view/6/346/6896.html> (дата звернення: 27.03.2024).
12. Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності : Закон України № 5026-VI від 22 черв. 2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5026-17#Text> (дата звернення: 27.03.2024).
13. Про соціальний діалог в Україні : Закон України № 2862-VI від 23 груд. 2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2862-17#Text> (дата звернення: 27.03.2024).
14. Амелічева Л.П. Теоретичні та аксіологічні засади правового регулювання гідної праці в сучасних умовах державотворення : монографія. Вінниця : ТОВ «Твори», 2020. 356, [4] с. URL: <https://r.donnu.edu.ua/bitstream/123456789/1116/1/%D0%90%D0%BC%D0%B5%D0%BB%D1%96%D1%87%D0%B5%D0%B2%D0%B0.pdf> (дата звернення: 27.03.2024).
15. Сорочишин М.В. Правові аспекти соціального діалогу у сфері праці : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.05 «Трудове право; право соціального забезпечення». Одеса, 2012. 20 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/1718> (дата звернення: 27.03.2024).
16. Коляда М. Співвідношення понять «соціальне партнерство» і «соціальний діалог» у трудовому праві: теорія та практика. *Публічне право*. 2013. № 4 (12). С. 291–296. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2013_4_39 (дата звернення: 27.03.2024).
17. Гетьманцева Н. Соціальне партнерство як спосіб інтеграції суб'єктів соціально-трудових відносин. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 3. С. 82–86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2016_3_15 (дата звернення: 27.03.2024).
18. Яцишин В.В. Принципи соціального діалогу у сфері праці: дис. ... д-ра філос.: 081. Одеса, 2021. 227 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/15945?show=full> (дата звернення: 27.03.2024).
19. Бурак В.Я. Правовий механізм захисту трудових прав та законних інтересів працівників : дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: 12.00.05. Львів, 2021. 500 с. URL: <https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/12/Dysertatsiia-1.pdf> (дата звернення: 27.03.2024).
20. Колот А.М. Соціально-трудова сфера: стан відносин, нові виклики, тенденції розвитку : монографія. Київ : КНЕУ, 2010. 251, [5] с. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d413966d-6b63-4e46-8a3b-6506fca914e8/content> (дата звернення: 27.03.2024).
21. Гришина Ю.М. Професійні спілки — суб'єкти відносин соціального партнерства чи соціального діалогу? *Соціальне право*. 2018. № 2. С. 26–31. URL: <https://soclaw.com.ua/index.php/journal/article/download/78/66> (дата звернення: 27.03.2024).
22. Арсентьєва О.С., Соболев С.Ю. Поняття, сутність і значення соціального партнерства на сучасному етапі. *Актуальні проблеми права: теорія і практика: зб. наук. пр.* Сєверодонецьк, 2015. № 30. С. 26–36. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/app_2015_30_5 (дата звернення: 27.03.2024).
23. Петрое О. Теорія соціального партнерства та її вплив на розвиток концепції соціального діалогу. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2012. № 4. С. 234–243. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2012_4_31 (дата звернення: 27.03.2024).
24. Жуков В.І. Соціальний діалог і партнерство у громадянському суспільстві. Організація партнерства у місцевих громадах : метод. рекомендації для практиків соціал. сфери / за заг. ред. І.Д. Зверевої. Київ : Наук. світ, 2006. С. 6–17. URL: https://childfund.org.ua/Uploads/Files/books_pdf/Organizatsia_Partnerstva.pdf (дата звернення: 27.03.2024).

25. Мареніченко В.В., Добрянський А.В. Розвиток соціального діалогу в Україні через застосування ефективних технологій соціального партнерства. *Держава та регіони. Сер.: Публ. упр. і адміністрування*. 2022. № 1 (75). С. 51–55. URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/1_2022/9.pdf (дата звернення: 27.03.2024).

References

1. Meshchan I.V. Sotsialne partnerstvo v upravlinni sotsialnym obsluhovuvanniam naselennia v Ukraini: rehionalnyi kontekst: avtoref. dys. na здобуття наук. ступеня канд. сotsiol. nauk: spets. 22.00.04 “Spetsialni ta haluzevi sotsiologii”. Zaporizhzhia, 2016. 20, [1] с. URL: http://virtuni.education.zp.ua/info_cpu/sites/default/files/aref_Meshyan.pdf (date of access: 27.03.2024).
2. Waddock S. A Typology of Social Partnership Organizations. *Administration & Society*. 1991. № 22 (4). P. 480–515. URL: https://www.researchgate.net/publication/249624196_A_Typology_of_Social_Partnership_Organizations (date of access: 27.03.2024).
3. Melnychuk M.A. Pravovi osnovy sotsialnoho partnerstva militsii v umovakh transformatsii hromadianskoho suspilstva v Ukraini: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.01. Kyiv, 2015. 195 s. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/items/e983f3fe-d2d1-4f49-a3e4-fe72dcddd975> (date of access: 27.03.2024).
4. Savranska H.M. Rozvytok natsionalnoi modeli sotsialnoho partnerstva u konteksti zabezpechennia sotsialnoi bezpeky Ukrainy. *Derzhavne upravlinnia: teoriia ta praktyka*. 2013. № 2. S. 140–150. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2013_2_18 (date of access: 27.03.2024).
5. Kormych A.I. Sotsialne partnerstvo yak forma realizatsii sotsialnoi vidpovidalnosti. *Visnyk Akademii pratsi, sotsialnykh vidnosyn i turyzmu*. 2008. Vyp. 3, ch. 1. S. 52–54. URL: <https://www.socosvita.kiev.ua/publishing/bulletin/issues-list> (date of access: 27.03.2024).
6. Pro orhanizatsii robotodavtsiv: Zakon Ukrainy № 2436-III vid 24 trav. 2001 r. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/228294__514300 (date of access: 27.03.2024).
7. Pro skhvalennia Kontseptsii spryannia orhanamy vykonavchoi vlady rozvytku hromadianskoho suspilstva: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 21 lystop. 2007 r. N 1035-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1035-2007-r> (date of access: 27.03.2024).
8. Pro Stratehiiu derzhavnoi polityky spryannia rozvytku hromadianskoho suspilstva v Ukraini ta pershocherhovi zakhody shchodo yii realizatsii: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 24 berez. 2012 r. № 212/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/212/2012> (date of access: 27.03.2024).
9. Pro osnovni napriamy sotsialnoi polityky na period do 2004 roku: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 24 trav. 2000 r. № 717/2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/717/2000> (date of access: 27.03.2024).
10. Trunova H.A. Pravove rehuliuвання sotsialnoho partnerstva v Ukraini: avtoref. dys. na здобуття наук. ступеня канд. yuryd. nauk: spets. 12.00.05 “Trudove pravo; pravo sotsialnoho zabezpechennia”. Kharkiv, 2008. URL: <https://mydisser.com/en/avtoref/view/16558.html> (date of access: 27.03.2024).
11. Arsentieva O.S. Pravove rehuliuвання sotsialnoho partnerstva na etapi reformuvannia trudovoho prava Ukrainy: avtoref. dys. na здобуття наук. stup. kand. yuryd. nauk: spets. 12.00.05 “Trudove pravo; pravo sotsialnoho zabezpechennia”. Luhansk, 2010. URL: <https://mydisser.com/ru/catalog/view/6/346/6896.html> (date of access: 27.03.2024).
12. Pro orhanizatsii robotodavtsiv, yikh obiednannia, prava i harantii yikh diialnosti: Zakon Ukrainy № 5026-VI vid 22 cherv. 2012 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5026-17#Text> (date of access: 27.03.2024).
13. Pro sotsialnyi dialoh v Ukraini: Zakon Ukrainy № 2862-VI vid 23 hrud. 2010 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2862-17#Text> (date of access: 27.03.2024).
14. Amelicheva L.P. Teoretychni ta aksiolohichni zasady pravovoho rehuliuвання hidnoi pratsi v suchasnykh umovakh derzhavotvorennya: monohrafiia. Vinnytsia: TOV “Tvory”, 2020. 356, [4] s. URL: <https://r.donnu.edu.ua/bitstream/123456789/1116/1/%D0%90%D0%BC%D0%B5%D0%BB%D1%96%D1%87%D0%B5%D0%B2%D0%B0.pdf> (date of access: 27.03.2024).
15. Sorochyshyn M.V. Pravovi aspekty sotsialnoho dialohu u sferi pratsi: avtoref. dys. na здобуття наук. ступеня канд. yuryd. nauk: spets. 12.00.05 “Trudove pravo; pravo sotsialnoho zabezpechennia”. Odesa, 2012. 20 s. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/1718> (date of access: 27.03.2024).
16. Koliada M. Spivvidnoshennia poniat “sotsialne partnerstvo” i “sotsialnyi dialoh” u trudovomu pravi: teoriia ta praktyka. *Publichne pravo*. 2013. № 4 (12). S. 291–296. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2013_4_39 (date of access: 27.03.2024).
17. Hetmantseva N. Sotsialne partnerstvo yak sposib intehratsii subiektiv sotsialno-trudovykh vidnosyn. *Pidpryemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. 2016. № 3. S. 82–86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2016_3_15 (date of access: 27.03.2024).
18. Yatsyshyn V.V. Pryntsypy sotsialnoho dialohu u sferi pratsi: dys. ... d-ra filos.: 081. Odesa, 2021. 227 s. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/15945?show=full> (date of access: 27.03.2024).
19. Burak V.Ia. Pravovy mekhanizm zakhystu trudovykh prav ta zakonnykh interesiv pratsivnykiv: dys. na здобуття наук. ступеня d-ra yuryd. nauk: 12.00.05. Lviv, 2021. 500 s. URL: <https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/12/Dysertatsiia-1.pdf> (date of access: 27.03.2024).

20. Kolot A. M. Sotsialno-trudova sfera: stan vidnosyn, novi vyklyky, tendentsii rozvytku: monohrafiia. Kyiv: KNEU, 2010. 251, [5] c. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d413966d-6b63-4e46-8a3b-6506fca914e8/content> (date of access: 27.03.2024).

21. Hryshyna Yu. M. Profesiini spilky — subiekty vidnosyn sotsialnoho partnerstva chy sotsialnoho dialohu? *Sotsialne pravo*. 2018. № 2. S. 26–31. URL: <https://soclaw.com.ua/index.php/journal/article/download/78/66> (date of access: 27.03.2024).

22. Arsentieva O. S., Soboliev S. Iu. Poniattia, sutnist i znachennia sotsialnoho partnerstva na suchasnomu etapi. *Aktualni problemy prava: teoriia i praktyka: zb. nauk. pr.* Sievierodonetsk, 2015. № 30. S. 26–36. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/app_2015_30_5 (date of access: 27.03.2024).

23. Petroie O. Teoriia sotsialnoho partnerstva ta yii vplyv na rozvytok kontseptsii sotsialnoho dialohu. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezidentovi Ukrainy*. 2012. № 4. S. 234–243. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2012_4_31 (date of access: 27.03.2024).

24. Zhukov V. I. Sotsialnyi dialoh i partnerstvo u hromadianskomu suspilstvi. Orhanizatsiia partnerstva u mist-sevykh hromadakh: metod. rekomendatsii dlia praktykiv sotsial. sfery / za zah. red. I. D. Zvierievoi. Kyiv: Nauk. svit, 2006. S. 6–17. URL: https://childfund.org.ua/Uploads/Files/books_pdf/Organizatsia_Partnerstva.pdf (date of access: 27.03.2024).

25. Marenichenko V. V., Dobrianskyi A. V. Rozvytok sotsialnoho dialohu v Ukraini cherez zastosuvannia efektyvnykh tekhnolohii sotsialnoho partnerstva. *Derzhava ta rehiony. Ser.: Publ. upr. i administruvannia*. 2022. № 1 (75). S. 51–55. URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/1_2022/9.pdf (date of access: 27.03.2024).

Стаття надійшла до редакції 30.05.2024